

Dokümantasyon

Dünya enerji ekonomisinde tahayyül

Dünya nüfusunun artması ve teknik icadların ilerlemesi yüzünden muharrik kuvvelere olan ihtiyaç oldukça çoğalmıştır. Bundan dolayı muharrik madde sarfiyatında tasarruf yollarını aramak mecburiyeti hasıl olmuş ve neticede aynı enerji istihsâli için sarfedilen maddelerin miktarında harbi umumîye kadar olan devreye nazaran % 20 nisbetinde bir tasarruf elde edilmiştir. Binaenaleyh 1913 den 1936 ya kadar muharrik maddelerin sarfiyatı yalnız % 33 nisbetinde arttığı halde dünya sanayi istihsâli % 61 fazlaşmıştır.

Harbi umumî yüzünden, memleketlerin malî vaziyetinde hasıl olan ticaret muvazenesizliği, müstakil bir tarzda dahilde enerji istihsâlini temin yollarını arama mecburiyetini doğurmuştur. Enerji maddelerinin şekli de değişti, harbi umumîye kadar maden kömürü bu sahada yegâne muharrik madde vaziyetinde iken petrol, su kuvveti, yer altı gazı gibi maddeler meydana çıktı. 1913 senesinde muharrik maddelerin hissesi % 79, 1929 da % 75 ve 1936 da % 70 e inmiştir.

1913 senesinde dünya muharrik mevad istihsâli 1394 milyon ton maden kömürüne müsavidir. Vasatı olarak beher kg. maden kömürü 7000, linyit 2500, petrolün kilosu 10.000, yer gazı 9600 kalori ve 1 kw = 1 kg. maden kömürü esası üzerinden hesap edilmiştir. Bu hesaba göre dünya enerji istihsâli 1929 da 1889 milyon tona çıkmış ve

1932 de yine 1447 milyon tona inmiştir. 1936 senesi için bu rakam 1859 milyon ton tahmin edilmekte ve harbi umumîye kadar olan miktarın % 133 ünü bulmaktadır. Fakat maden kömürü linyit istihsâli ile beraber aynı devrede 1262 den 1419 milyon tona çıkmış ve 1932 de 1019 milyon tona indikten sonra 1936 da yine 1303 milyon tona yükselmiştir; yani kömür istihsâli harbi umumîden evvele nazaran yalnız % 3 nisbetinde bir tezyüt göstermektedir. Buna mukabil başka enerji hamillerinin istihsâli (Petrol, yer gazı, su kuvveti) artmıştır. Odunla «tourbe» dan sarfı nazar edilmiştir. Çünkü bunlar için tam malûmat yoktur. Bu başka maddelerin mahrukî değeri, harbi umumîden sonra, maden kömürü hesabı ile 132 milyon tondan 470 milyon tona yükselmiştir. 1936 senesi için bu rakam 556 milyon tonu bulmaktadır. Binaenaleyh harbi umumîye kadar olan miktara nisbeten % 32 nisbetinde bir tezyüt kaydedilmektedir.

Maden kömürüne rekabet eden diğer madenler arasında birinci sırada linyit gelmektedir. 1913 senesine kadar yani 23 sene zarfında maden kömürü istihsâli 1216 dan 1230 milyon tona çıkarak 14 milyon ton kadar tezyüt gösterdiği halde, aynı zaman zarfındaki linyit istihsâli 77 milyon ton kadar bir artma kaydederek 128 milyondan 205 milyon tona çıkmıştır. (Yalnız Çekoslovakya'da linyit istihsâli 7 milyon ton te-

nakus etmiştir) Kalori bakımından bu 205 milyon t. linyit 73 milyon t. kömüre muadildir. Bundan dolayı başka enerji hamilleri kömürle daha fazla rekabet etmediler.

1913 ilâ 1936 senelerinde dünya petrol istihsâli 54 milyon tondan 246 milyon tona yükselmiştir. Bu miktar kömür kalorisile hesap edilecek olursa 77 den 351 milyon tona çıkararak 274 milyon ton kömüre muadil bir tezayüt kaydetmektedir. Yer altı gaz istihsâli 1913 de 23 milyon ton kömüre muadili iken 1936 da 85 milyon ton taş kömür değerini bulmuştur. Demek ki % 270 nisbetinde bir artma görülmektedir, istifade edilen şelâle ve su kuvvetlerinin kömür muadili, 1913 senesinde 32 milyon ton iken 1929 da 97 milyon ton olmuş ve 1936 da 120 milyon tona çıkararak 1913 e nisbeten dört misli artmıştır. Bu sahada iskanidavya memleketleri, Rusya, Almanya, Avusturya, İsviçre, İtalya, İspanya ve Japonya büyük muvaffakiyetler elde etmişlerdir.

Enerji hamillerinin umum iktisadi yatta aldığı mevki noktai nazarından memleketleri dört gruba taksim etmek kabildir:

1 — Kömür itibarile hâkim bir vaziyette olan memleketler : Çekoslovakya'da istihsâl edilen enerjiden % 95 i maden kömüründen, yalnız % 3 petrolden ve % 2 si su kuvvetinden istihsâl edilmektedir. Almanya'da enerjinin % 92 si kömür, % 4,5 i petrol ve 3,5 i su kuvvetlerinden elde edilir. Terkibi petrol dolayisile yakın bir atide bu % 4,5 nisbetindeki kısmın da kömürden elde edileceği umulmaktadır. İngilterede enerji ihtiyacının % 91 i kömür ve % 9 u petrolden elde edilmektedir. Bu memleketlerde kömürün ehemmiyeti ilerde daha yükselecek ve terkibi petrolün inkişafı ile petrol ithalât kısmı azalacaktır.

Kömürle beraber su kuvveti de

enerji menbaı olarak aşağıdaki memleketlerde ehemmiyetli rol oynamaktadır: Avusturya enerji ihtiyacının % 30 unu su kuvvetlerinden, % 64 ünü kömürden ve % 6 sını petrolden temin etmektedir. Su kuvvetlerinden daha fazla istifadeyi göz önünde tutmaktadır. Fransa enerji ihtiyacının % 78 ini kömürden, % 9 unu su kuvvetinden ve % 13 ünü ithâl edilen petrolden temin eder. Su kuvvetlerinin daha ziyade inkişafını gaye ittihaz etmiştir.

3 — Bazı memleketlerde su kuvveti enerji menbaı olarak hâkim bir vaziyet almaktadır. Bilhassa kömür zuhuratı itibarile fakir olan ve dağları akar su bakımından zengin bulunan memleketler su kuvvetinden istifade yolunu takip etmektedirler. Meselâ İsviçre, enerji ihtiyacının % 60 mını su kuvvetlerinden ve yalnız % 35 ni kömür, % 5 ini petrolden temin etmektedir. Norveç aynı vaziyettedir. Fakat İtalya, İsveç, Finlandiya ve Kanada su kuvvetlerinden enerji ihtiyaçlarının ancak % 50 sini temin etmektedirler. Kömürle su kuvvetleri arasındaki nisbet Japonya için 2/3 teşkil etmektedir.

4 — Amerika Birleşik Devletleri enerji tedarikinde hususî bir mevki tutmaktadır. Burada bütün enerji menbaları kâfi derecede mevcuttur. 1936 ekonomisinde % 52 enerji ihtiyacı kömürden, % 27 petrol ve % 10 yeraltı gazı ve su kuvvetlerinden temin edilmiştir..

Yukardaki mülâhazat eski Avrupa'da, bilhassa Avrupanın cenubu şarkî muntakasında, enerji tedarikinin gayri müsait bir vaziyette olduğunu göstermektedir. Avrupa bu sahada rehberlik vazifesini kaybetmiş ve mevkiini Amerika'ya bırakmıştır. 1937 senesinde sanayi sahasında Amerika büyük rekorlar kazanmakta ve eski Avrupa'ya rehberlik etmeye başlamaktadır. Avrupa'nın

cenubu şarkî kısmı, Çekoslovakya müstes - na, kömürce fakirdir. Petrol da yalnız Ro - manya topraklarında kâfi derecede mevcut - tur. Bundan dolayı bu memleketlerde ferd başına tesadüf eden enerji sarfiyatı miktarı çok aşağıdır. Macaristan ve Yugoslavya'nın enerji sarfiyatı ve ferd başına tesadüf eden miktar Rusya'nın yarısını Çekoslovakya - nın üçte birini, Romanya'nın beşte birini, İngiltere'nin yedide birini ve Amerika'nın on ikide birini teşkil etmektedir. Demek ki Avrupanın cenubu şarkîsi beyaz ırktan olan memleketler arasında enerji sarfiyatı nok - tai nazarından arkada kalan bir mmtakadır.

Dünya enerji, menbalarında son sene - ler zarfında kaydedilen inkişaf ve tahavvül aşağıdaki tablodan görülmektedir. (Milyon metrik ton kömür vahidi üzerinden).

Seneler	Kömür	Linyit	Petrol	Tabii gaz	Odun	Su kuv - veti	Yekün
1913	1 216	46	77	24	300	40	1 703
1925	1 185	66	213	46	250	75	1 835
1929	1 325	82	295	74	250	103	2 129
1930	1 217	70	281	69	250	102	1 989
1931	1 075	65	271	67	250	99	1 827
1932	955	60	256	63	250	103	1 687
1933	1 000	62	283	63	250	109	1 766
1934	1 088	68	297	72	250	116	1 888
1935	1 112	73	323	75	230	131	1 964

Bu cedvelden görülüyor ki odun ener - ji menbaı olarak ehemmiyetini kaybeder - ken, linyit petrol ve su kuvvetlerinin kul - lanılması büyük bir inkişaf göstermekte - dir. Dünya enerji ihtiyacı aşağı yukarı 3/5 kömür ile temin edilmektedir.